

Ernest Garcia (Alacant, 1948) és doctor en filosofia i catedràtic de sociologia de la Universitat de València, a més d'un dels màxims experts del país en ecologia i conflictes ambientals. Conversem amb ell sobre el magatzem Castor, la petjada humana sobre el planeta i la sostenibilitat del model de desenvolupament. “Anem cap a una crisi ecològica enorme de caràcter global”, adverteix.

“La Terra és massa complexa per a regir-se per la lògica tècnica”

Com a socioecòleg, quina lectura us mereix el que està passant a Vinaròs amb el magatzem Castor?

—El que ha estat passant aquests últims dies em fa pensar en una frase de la novel·la *Moby Dick* que diu: “Tots els meus mètodes són racionals; només el meu objectiu és una bogeria”. Considere que és una descripció molt precisa d'alguns dels atzucacs de la societat actual. Perquè, a primera vista, si el que es persegueix és extraure gas i després poder tenir-lo emmagatzemat, fer un projecte com Castor sembla del tot lògic perquè evita tenir un dipòsit en superfície, que pot resultar molt més perillós. Des del punt de vista de la racionalitat tècnica el Castor és impecable. Però el que passa és que les tècniques de geoenginyeria fallen perquè consideren la Terra com una màquina, quan la Terra no és una màquina, sinó que té comportaments imprevistos. La Terra és un esquema massa complex perquè tot pugui regir-se per la lògica tècnica. El que està passant amb el magatzem Castor il·lustra les paradoxes insuperables de les societats industrials.

—Arribats en aquest punt en què la infraestructura ja està feta, a la vista dels problemes que provoca quina

PRATS I CAMPS

seria la solució més raonable al vostre parer?

—La solució exigeix renunciar a la il·lusió que a força d'acumular i acumular gas podem fer front als problemes hipotètics de desabastiment o d'oscil·lació de preus.

Ara, la racionalitat tècnica diu que s'hauria d'esperar a veure què diuen els experts. Però la resposta no serà mai in-

equivoca i no pot haver-hi una resposta concloent sobre si és o no és totalment segur. Sempre hi haurà nivells d'incertitud insuperable.

—La plataforma es va instal·lar l'any 2007 i la societat civil, almenys la de Vinaròs, no es va mobilitzar. Encara ens manca consciència del risc?

—Sí, manca. El problema és que els riscos d'aquesta naturalesa s'han fet consubstancials a la societat en què vivim. En general, la sensació de risc s'esmoreeix a còpia de raonaments i arguments de tipus tècnic, però a voltes aquests fallen.

—És el preu que hem de pagar pel desenvolupament...

—Sí, és així com ho diuen els promotors: és el preu del progrés. El que cal discutir és la premissa principal, és a dir, el que hem de fer és qüestionar si això és realment progrés.

—I això és progrés?

—Crec que no. Aquesta és la qüestió fonamental però, malauradament, no es percep socialment. Cal que prenguem consciència que les dinàmiques de desenvolupament tenen un cicle i que, més enllà d'una determinada escala o magnitud, poden resultar contraproductives. Ens entestem a fer dipòsits de gas fins que ens adonem que resulten massa grans i perillosos.

El mateix passa amb el creixement econòmic, que contribueix al benestar fins a un cert punt, però que després d'aquest punt ja no hi contribueix i el que es perd és més del que es guanya. Al final, el problema és si serem o no capaços d'adonar-nos que només som capaços de gestionar a una escala determinada, però no més enllà. Hem de comprendre que més enllà d'un llinar, coses que han estat bones deixen de ser-ho i es converteixen en el seu contrari.

—Els promotors de projectes com el Castor o d'altres com les centrals nuclears o el *fracking* argumenten que, si sempre aplicàrem el principi de precaució, ens instal·laríem en l'immobilisme...

—[Riu.] Sí, clar, però no comprenc per què en determinades ocasions no moure's no pot ser una opció. És un prejudici pensar que fer més és sempre millor. Amb la qüestió del *fracking* estem davant d'una discussió semblant. Es tracta d'una tècnica que respon a una situació d'esgotament dels combustibles tradicionals. És car, té un cicle de vida molt curt i uns costos molt grans en termes d'afectació del territori i de demanda d'aigua. Si penses en territoris poc poblats i amb sobreabundància de recursos, pot ser una tècnica vàlida. Però, quan s'aplica en territoris amb estrès hídric i que estan poblats, no té sentit i la tècnica arriba als seus límits de contra-productivitat.

—Què us sembla que la consellera de Medi Ambient, Isabel Bonig, haja dit que no es replantegen el *fracking*?

—M'imagino que darrere d'aquesta afirmació hi ha uns interessos comercials. Des del meu punt de vista es tracta d'una tècnica pobra en comparació de les altres. Pot tenir sentit en contextos de penúria energètica i sempre que es donen determinades condicions, però en les circumstàncies en què es planteja a Castelló, no té sentit perquè no es donen aquestes condicions. No es poden posar els interessos comercials i econòmics de curt termini per davant d'interessos socials a llarg termini.

—El magatzem Castor, com el *fracking*, són qüestions que es plantegen en el marc d'un panorama energètic ben complicat, en què les energies fòssils s'exhaureixen i les alternatives encara no són capaces de substituir-les. I això passa mentre la demanda mundial no para de créixer. Ens diríem cap al col·lapse?

—Fa la sensació que sí. En els últims vint anys s'ha acumulat molta informació que apunta a allò que el Club de Roma va batejar com a translimitació. Com a tal s'ha d'entendre el moment en què superem la capacitat de càrrega de la Terra. Des de la dècada dels vuitanta fem servir els recursos del planeta per damunt de la seua capacitat de reposició.

FRATS I CAMPS

La situació en què ens trobem és força paradoxal. D'una banda, hi ha els estudis sobre la petjada ecològica, que apunten unànimement al fet que consumim recursos per sobre de les possibilitats de reposició. De l'altra, hi ha la qüestió irresoluble sobre el pic del petroli. Siga com siga, fa la impressió que per a les fonts d'energia més convencionals s'ha passat el pic, la qual cosa comporta que els preus no baixaran. Així doncs, tot fa pensar que estem en una situació de transició cap a l'escassetat.

Però el que està passant és una cosa ben estranya: s'interpreten les dades com un senyal d'alarma del futur, quan en realitat el que està passant és que portem vint-i-cinc anys en situació de translimitació. El perill no és per d'ací a trenta anys, sinó que el perill ja és ací, però ningú no sembla disposat a acceptar-ho. Ja estem en una situació insostenible per definició i ja ens hauríem de situar en un període de descens i de baixada, o el que també s'anomena

de decreixement. El que seria lògic seria tornar a un nivell compatible amb la capacitat de reposició de la Terra. N'hauríem de parlar, però sembla que ningú no està disposat a parlar-ne.

—Xina s'ha incorporat al model capitalista, els països en desenvolupament copien el model de consum occidental, el creixement demogràfic no s'atura... Com se suposa que ha d'haver-hi un canvi en el sentit que vos apunteu?

—Tot dona a entendre que l'eixida més probable per a l'actual situació és la catastròfica, però qui ho sap? La resistència a canviar de trajectòria és tan gran que, a primera vista, no sembla que haja d'haver-hi una transició ordenada, un decreixement benigne o una davallada pròspera, com propugnaven Howard i Elisabeth Odum. A principis de 2001 van escriure un llibre anomenat *La davallada pròspera* on mantenien que era inevitable anar cap a una fase de decreixement que podia ser compatible

amb el manteniment de la prosperitat sempre que començaren a aplicar-se criteris diferents.

Fa quatre anys el govern de Nicolas Sarkozy va encomanar a una comissió una proposta de comptabilitat econòmica diferent de l'actualment vigent. La comissió estava copresidida per Amartya Sen i Joseph Stiglitz, la qual cosa em va generar moltes expectatives. Malauradament, l'informe final fou increïblement poregós i es va perdre una oportunitat. Tanmateix, el fet que es creara aquesta comissió significa que fins i tot els governants accepten que la manera com estem analitzant i mesurant la realitat no és la més adequada. No podem continuar mirant el món fixant-nos únicament en el PIB.

Per què no utilitzar, per exemple, l'indicador del progrés genuí? Es tracta d'un indicador que es va desenvolupar als anys vuitanta i que té en compte les aportacions derivades del creixement econòmic però que també descompta

els costos socials i ambientals associats. Aquesta comptabilitat em permet veure en quina mesura el creixement econòmic contribueix o no al benestar.

Ara fa unes setmanes un equip d'economistes ha publicat un informe d'aquestes característiques per a l'economia mundial i ha arribat a la conclusió que la contribució del creixement econòmic al desenvolupament fou real entre 1950 i els setanta, però a partir d'aquell moment es va aturar i s'ha estancat.

Fet i fet, el que tenim és una acumulació de dades cada volta més gran apuntant en una determinada direcció. Arribats en aquest punt, el dilema que se'ns planteja és si el decreixement serà ordenat o caòtic. Es tracta d'una disjuntiva des de plantejaments científics, perquè en termes polítics la premissa ni es planteja.

—A propòsit del col·lapse o l'adaptació, què ens diu l'experiència tenint en compte l'exemple de les civilitzacions anteriors a la nostra?

—L'experiència d'una civilització que entra en decadència com a conseqüència del sobrecarregament dels ecosistemes no és nova: ha passat en diverses ocasions en la història de la humanitat, per exemple en el cas de Mesopotàmia, de l'illa de Pasqua o dels maies. El que hi ha de nou en l'actual situació no és la crisi ecològica, perquè de crisis ecològiques ja n'hi ha hagut moltes en el passat i han afectat moltes civilitzacions. En primer lloc, el que hi ha de nou és que per primera volta és una civilització mundial la que està en aquesta disjuntiva. En el passat, algunes civilitzacions s'ensorraven, però altres continuaven. En segon lloc, hi ha la diferència de l'acceleració: a la dècada dels cinquanta la Terra i la presència humana estaven equilibrades. En només trenta anys, vam passar a una situació de translimitació. En conclusió, anem cap a una crisi ecològica enorme de caràcter global. La pregunta que cal fer-se a la vista de la situació és si sempre que ha passat una crisi ha acabat catastròficament.

—Vós direu...

—Bé, sobre això hi ha una discussió interessant que és difícil de resoldre. En els processos històrics de decadència de determinades civilitzacions ha estat

molt important el factor de la influència de les societats externes. Passà així, per exemple, en la caiguda de Roma. Ara bé, com en aquest cas el problema afecta la civilització de forma global, ens interessa veure què va passar en el cas de civilitzacions que vivien aïlladament, per exemple en illes de la Polinèsia. I el que tenim és que hi hagué casos en un sentit i en l'altre. Hi ha l'exemple de l'illa de Pasqua, un territori molt aïllat que va acabar desapareixent com a conseqüència de la desforestació. Però també tenim el cas dels pobladors de l'illa de Tikopia, que van sobreviure-hi.

—Com?

—Van introduir institucions per controlar la translimitació, amb la deportació forçosa dels excedents de població. Els posaven en una barca i els deien: "Ja us apanyareu".

—Així doncs, què hem de fer nosaltres? Controlar la natalitat, com fa la Xina? Enviar els excedents de població a l'espai?

—No, està clar que això no pot ser. Són mesures que des del punt de vista moral no són acceptables.

—Així, doncs, anem cap al col·lapse?

—L'evidència històrica indica que la pluralitat de respostes culturals a condicions ambientals semblants és gran. Això fonamentaria antropològicament l'optimisme de propostes com la davallada organitzada que proposaven Howard i Elisabeth Odum. Des del punt de vista purament teòric, casos com el de Tikopia demostren que la capacitat d'anticipació per a minimitzar les conseqüències negatives de dinàmiques humanes existeix. La disjuntiva és si tindrem prou intel·ligència per a adaptar-nos per anticipació o si, per contra, o farem per xoc. Quan es produeix la catàstrofe aprens, però també hi ha la possibilitat d'avançar-s'hi. El problema és que tot fa pensar que no hi ha prou cohesió social, ni generositat per a la difusió de millores tecnològiques, ni imaginació ni capacitat de lideratge perquè es produeixca l'aprenentatge per anticipació.

—Així doncs, aprendrem per xoc...

—És el que sembla, els humans tendim a aprendre per assaig i error.

Violeta Tena